

Thedenius Botaniska exkursioner i Stockholmstrakten XII

BEARBETAD AV MORA ARONSSON

Den tolfte och sista av Thedenius exkursioner går till Stockholms skärgård: Muskö, Utö och Ornö (Thedenius 1859). För bakgrunden till denna historiska exkursionsguide hänvisar jag till Daphne nr 1 1993.

Vid Dalarö växer kamomillkulla *Anthemis cotula*, vädtklint *Centaurea scabiosa*, toppfrossört *Scutellaria hastiflora*, surbjörnbär *Rubus sulcatus*, gultåtel *Deschampsia bottnica*, strandråg *Leymus arenarius*, kalkkvastmossa *Dicranum brevifolium* och brun franslav *Anaptychia runcinata*; på Skansholmen: Renfana *Tanacetum vulgare* och kustbaldersbrå *Matricaria maritima*; på Skrakholmen mellan Dalarö skans och Foglarö: Strandveronika *Veronica longifolia* var. *maritima*; på Foglarö: Pukvete *Melampyrum arvense*, rödtoppa *Odontites* sp., hallonbjörnbär *Rubus pruinosis*, luddros *Rosa sherardii*, ormtunga *Ophioglossum vulgatum* och kustsnurrmossa *Dicranoweissia cirrata*; i Sjöbodviken nära gården: Rödsträfsse *Chara tomentosa*, hårnating *Ruppia maritima* och skaftsärv *Zannichellia palustris* ssp. *pedicellata*.

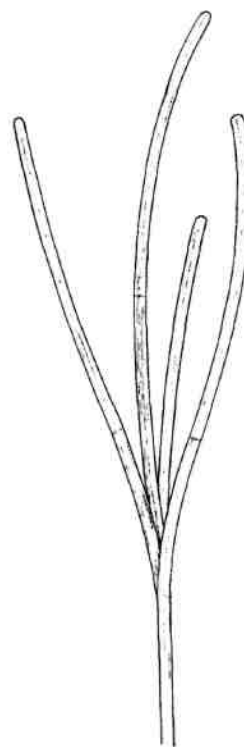
Mellan Dalarö och Sandemar förekommer på den låga havsstranden dvärgarun *Centaureum pulchellum* och rödsäv *Blysmus rufus*; vid en liten sjö på höger sida om gångvägen: Tätört *Pinguicula vulgaris* och rödsäv *Blysmus rufus* i stor mängd; i den lilla sjön: Havsnajas *Najas marina*, skaftsärv *Zannichellia palustris* ssp. *pedicellata* och rödsträfsse *Chara tomentosa*. I närheten är strandvial *Lathyrus japonicus* och ormtunga *Ophioglossum vulgatum* påträffade.

Vid Sandemar växer kvastfibbla *Hieracium cymosum*, odört *Conium maculatum* och tvåblad *Listera ovata*; bredvid sjöbryggan: Bandnate *Potamogeton compressus*; på ängsmarken mellan havsstranden och vägen till Österhaninge kyrka: Svenskfibbla *Hieracium xfloribundum*, kvastfibbla *H. cymosum* och styvfibblor *H.* grupp *Tridentata*, hässleklocka *Campanula latifolia* och grönvit nattviol *Platanthera chlorantha*; vid landsvägen: Strutbräken *Matteuccia struthiopteris*.

På Gälön finns vid Sunnansund hästsvans *Hippuris vulgaris*, rödsträfsse *Chara tomentosa* och ängsstarr *Carex hostiana*; vid Oxnö: Svinrot *Scorzonera humilis*; på Rundskär vid Gälön: Toppfrossört *Scutellaria hastiflora*.

På Muskön förekommer en strandform av gullris *Solidago virgaurea*, stånds *Senecio jacobaea* (vid Valinge), svinrot *Scorzonera humilis* och dess smalbladiga variant, värklynne *Valerianella locusta*, blåmunkar *Jasione montana*, strandveronika *Veronica longifolia* var. *maritima*, pukvete *Melampyrum arvense*, åkerkål

Brassica ropa ssp. *sylvestris*, vejde *Isatis tinctoria*, dansk skörbjuggsört *Cochlearia danica*, glansnäva *Geranium lucidum*, mjuknäva *G. molle* och duvnäva *G. columbinum*, saltnarv *Spergularia salina*, hasselbladsbjörnbär *Rubus wahlbergii*, strandvial *Lathyrus japonicus*, tvåblad *Listera ovata*, strandråg *Leymus arenarius* och granbräken *Dryopteris cristatum*; på Kapellholmen vid Muskön: Myska *Galium odoratum* och ramlök *Allium ursinum*.

Bandtång *Zostera marina*. Teckning: Bengt Nicolson.

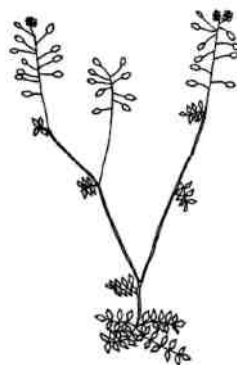
På Nottarön växer kustbaldersbrå *Matricaria maritima*, strandmålla *Atriplex littoralis*, sodaört *Salsola kali*, rödsäv *Blysmus rufus*, sandstarr *Carex arenaria* (Östermaren); i vikarna: Havsslinke *Tolypella nidifica* och bandtång *Zostera marina*; på Vitskär nära Nottarön: Vejde *Isatis tinctoria*.

Ålön under Utö erbjuder marviol *Cakile maritima*, saltarv *Honckenya peploides*, strandvial *Lathyrus japonicus*, sodaört *Salsola kali*, idegran *Taxus baccata* och sandstarr *Carex arenaria*; i vikarna och Ålösundet: Borstnate *Potamogeton pectinatus* och skaftsärv *Zanichellia palustris* ssp. *pedicellata*.

På Utön förekommer fläder *Sambucus nigra*, piggfrö *Lappula squarrosa*, toppfrossört *Scutellaria hastifolia*, hönsbär *Cornus suecica*, bergkårel *Erysimum hieracifolium*, stenkrassing *Hornungia petaea* (nära gruvan), dansk skörbjuggsört *Cochlearia danica*, mjuknäva *Geranium molle*, glansnäva *G. lucidum* och duvnäva *G. columbinum*, vit fetknopp *Sedum album* (Alhagen), grusbräcka *Saxifraga tridactylites*, skogsbjörnbär *Rubus nessesensis*, hasselbladsbjörnbär *R. wahlbergii* och gyllenbjörnbär *R. aureolus*, humle *Humulus lupulus*, idegran *Taxus baccata* (Kroka), Adam och Eva *Dactylorhiza latifolia*, brudsporre *Gymnadenia conopsea*, grönvit nattviol *Platanthera chlorantha*, nästrot *Neottia nidus-avis* (Kroka), rödsyssla *Cephalanthera rubra*, ramslök *Allium ursinum*, grön kavelhirs *Setaria viridis*, lentätel *Holcus mollis* (Edesnäs), grusslok *Melica ciliata* (Kroka), murruta *Asplenium ruta-muraria*; i sundet och vikarna: borstnate *Potamogeton pectinatus* och trådnate *P. filiformis*, härnating *Ruppia maritima* och bandtång *Zostera marina*; på Persholm vid Utön: Dansk skörbjuggsört *Cochlearia danica*.

Hansten, nordost från Utö, äger klibbglim *Silene viscosa*, gyllenbjörnbär *Rubus aureolus* och idegran *Taxus baccata*; ön Fjälläng (Fjellung) i vikarna: Borstnate *Potamogeton pectinatus*.

På Ornön växer svinrot *Scorzonera humilis*, hönsbär *Cornus suecica* (Simonsäng), dansk skörbjuggsört *Cochlearia danica*, hallonbjörnbär *Rubus pruinus*, luddros *Rosa sherardii* (Skinnardal), vårtbjörk *Betula pendula* med parflikiga blad (Varnö), idegran *Taxus baccata* (Kråkmoraskog), tvåblad *Listera ovata*, grönvit nattviol *Platanthera chlorantha*, ramslök *Allium ursinum*, lentätel *Holcus mollis* (Hässelmara äng) och ormtunga *Ophioglossum vulgatum*; på Ångsholmen: Idegran *Taxus baccata*; på ön Svinock: myska *Galium odoratum*, tandrot *Dentaria bulbifera*, hasselbladsbjörnbär *Rubus wahlbergii* och gyllenbjörnbär *R. aureolus*, tvåblad *Listera ovata*, bredkaveldun *Typha latifolia*, kärrull *Eriophorum gracile* och härstarr *Carex capillaris*; på Kymmendö: Bunge *Samolus valerandi*, hasselbladsbjörnbär *Rubus wahlbergii*, rödsträse *Chara tomentosa* och grönvit nattviol *Platanthera chlorantha*; på Vellinge: Styvfibblor *Hieracium* grupp *Tridentata*, toppfrossört *Scutellaria hastifolia*, strandrödtoppa *Odontites litoralis*, finnoxel *Sorbus hybrida*, gyllen-

Stenkrassing *Hornungia petaea*. Teckning: Bengt Nilcolson.

björnbär *Rubus aureolus* och hallonbjörnbär *Rubus pruinus*, idegran *Taxus baccata*, rödsäv *Blysmus rufus* och ormtunga *Ophioglossum vulgatum*; på Bredskär vid Vellinge: Hönsbär *Cornus suecica* och sumpstarr *Carex magellanica*; på Huvudskär: De båda sistnämnda växterna och dessutom dansk skörbjuggsört *Cochlearia danica* och en dvärgform av *en juniperus communis*; på Norrö Trollhätta: Dansk skörbjuggsört *Cochlearia danica* och klibbglim *Silene viscosa*; på Trutholmarna: Klibbglim *Silene viscosa*; på Mörtö-Bunsö: Fältvädd *Scabiosa columbaria*, hässleklocka *Campanula latifolia*, vejde *Isatis tinctoria*, hallonbjörnbär *Rubus pruinus*, backvial *Lathyrus sylvestris* och tvåblad *Listera ovata*; på Ormskär vid Bunsö: Glansnäva *Geranium lucidum*; mellan Bunsö och Mörtö: Bandtång *Zostera marina*; på Mörtö: Fältvädd *Scabiosa columbaria*, finnoxel *Sorbus hybrida* och hallonbjörnbär *Rubus pruinus*.

På Nämndö, den nordligaste av Öster-Haninges större öar, finns vid Mellangårdsgärdet: Hönsbär *Cornus suecica*, duvnäva *Geranium columbinum* och luddunört *Epilobium parviflorum*; nära Sandviken: Grusslok *Melica ciliata* och murruta *Asplenium ruta-muraria*.

Öar, norr om Ornön, som passeras på återvägen från Nämndö till Dalarö, erbjuder: Strandveronika *Veronica longifolia* var. *maritima*, strandrödtoppa *Odontites litoralis*, vejde *Isatis tinctoria*, västlig hakmossa *Rhytidadelphus loreus*, sotmossa *Andreaea rupestris*, saltblommossa *Schistidium maritimum*, strandbrosklav *Ramalina siliquosa*, brun franslav *Anaptychia runcinata* samt grå navellav *Umbilicaria vellea* och siktlav *Umbilicaria torrefacta* finns på nästan alla höga och branta havsklippor.

På de fasta landet liggande delarna av Öster- och Väster-Haninge socknar är ännu för lite undersökta, för att kunna framställas såsom föremål för en botanisk

exkursion. Några spridda notiser kan dock lämnas, utvisande, att denna del av Floraområdet erbjuder växter, som icke hittills är funna annorstädes i trakten. Flera sådana skall tvivelsutan påträffas vid dessa socknars noggrannare undersökning. Vid Öster-Haninge prästgård växer humle *Humulus lupulus*; vid Jordbro: Skavfräken *Equisetum hyemale*; vid Kalvvik: Skogsstjärnblomma *Stellaria longifolia* och brunstarr *Carex acutiformis*. Vid Riby i Väster-Haninge förekommer sommarvicker *Vicia angustifolia*; vid gamla Häringe slott: Grusbräcka *Saxifraga tridactylites*, trubbhagtom *Crataegus monogyna* och armeniskt björnbär *Rubus armeniacus*; på Häringe ekbackar: Underviol *Viola mirabilis*; vid Sågen: Blåmunkar *Jasione montana* och spenört *Laserpitium latifolium*; vid Krigslida: Tidig ängsgentiåna *Gentianella amarella* var. *lingulata* och puktörne *Ononis repens*; vid Hammar: Grådraba *Draba incana*; vid Prästbäcken: Svarta vinbär *Ribes nigrum*. Såsom flerstädes förekommande inom Väster-Haninge uppges sommarfibbla *Leontodon hispidus* och hässleklocka *Campanula latifolia*.

För Eds socken är några växtlokaler kända, som icke blev upptagna för fjärde exkursionen, dit de hör. Vid Almarestäket eller Norra Stäket växer kärffibbla *Crepis paludosa*, stormåra *Galium album*, *Geum rivale* *Xurbanum*, gullusern *Medicago falcata* och ängsstarr

Gullucern *Medicago falcata*. Bilden är hämtad från C.A.M. Lindman 1922: *Bilder ur Nordens Flora*. Stockholm.

Blomma och frukt (skenfrukt) av småborre *Agrimonia eupatoria*. Bilden är hämtad från C.A.M. Lindman 1922: *Bilder ur Nordens Flora*. Stockholm.

Carex hostiana; vid Bonäs: Korndådra *Neslia paniculata*; vid Harva: Ängsklocka *Campanula patula*; vid Lugnhamn: Säriläka *Sanicula europaea*. -Vid Rinkeby i Spånga finns tuvsäv *Trichophorum caespitosum*.

Vid kalvudden, som hör till femte exkursionen, växer bergbräsma *Cardamine hirsuta*, kungsängslilja *Fritillaria meleagris* och tagelstarr *Carex appropinquata*.

Följande växter, som är allmänna i Stockholmstrakten har blivit bortglömda: Majveronika *Veronica serpyllifolia*, som är särdeles ymnig vid Karlbergs kanal; vattenmjöja *Ranunculus aquaticus* var. *aquaticus* i bäckar och mindre vattensamlingar; klätt *Agrostemma githago* i de flesta rågåkrar; stenros *Rosa canina* vid vägar; glasbjörk *Betula pubescens* i fuktiga skogar; stinksträffe *Chara vulgaris* i smärre vattensamlingar; svalting *Alisma plantago-aquatica* på de flesta stränder; lund-/nordbräken *Dryopteris dilatata/expansa* i alla skogar, t.ex. på Djurgården, Solnaskogen, Haga park.

För guckusko *Cypripedium calceolus*, som av professor Swartz blivit funnen i Stockholmsområdet, är växtstället mig obekant. Samma förhållande är det med tofsäxing *Koeleria gracilis/pyramidata*, som, enligt Liljeblads flora, skall växa "i Stockholms-skären".

Slutord

Med denna tolfte del så är hela Thedenius exkursionsguide genomgången och översatt till moderna växtnamn. En förhoppning är att exkursionguiden ska kunna följas upp på plats för att se vad som finns kvar av de uppräknade arterna och vad som skett med växtlokaler på 150 år.

Ett stort tack till alla som hjälpt till, inte minst Lars Hedenäs och Rickard Sundin som bringade ordning i Thedenius kryptogamnommenklatur.

Litteratur

Thedenius, K. F., 1859: *Botaniska exkursioner i Stockholmstrakten*. Stockholm.